

Čekuolis, Algimantas.
Mūsų slaptieji ir dramblys bute.

Vilnius: Alma littera, 2013.

Vyr. ltn. Aleksandr Nedelko
*Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos
Vadų ir jaunesniųjų štabo karininkų kursai*

Žymus Lietuvos žurnalistas, rašytojas, aktyvus visuomenės veikėjas Algimantas Čekuolis savo knygose pasakoja per gyvenimą sukauptas istorijas. A. Čekuolis yra gerai žinomas ir kaip legendinės televizijos laidos „Popietė su Algimantu Čekuoliu“ kūrėjas bei vedėjas. „Mūsų slaptieji ir dramblys bute“, 2013 m. išleista dviejų dalių knyga, yra dar vienas autoriaus indėlis plečiant visuomenės akiratį. Ši knyga išsiskiria originalia struktūra ir intriguojančiu pavadinimu. Paprastai ir aiškiai parašyti tekstai skirti kiekvienam skaitytojui, norinčiam daugiau žinoti.

Siekiant geriau suprasti A. Čekuolio knygą, verta prisiminti laikotarpį, kai ji buvo rašoma. Dažnai tenka išgirsti vertinimą, kad pasaulis šiuo metu išgyvena sudėtingiausią laikotarpį po Antrojo pasaulinio karo, tačiau tai neviseškai tiesa. Žvelgiant iš Lietuvos perspektyvos, šiuo metu karas iš tiesų drastiškai priartėjo prie šalies sienų, bet globaliu mastu 2013 m. įtampos buvo ne ką mažiau: nesibaigiančios revoliucijos

ir perversmai Afrikoje bei Artimuosiuose Rytuose, išibėgėjantis pilietinis karas Sirijoje, neslopstantis Talibano pasipriešinimas Afganistane ir, nepaisant koalicijos karių išvedimo, daugybės aukų reikalaujantis konfliktas Irake. Tačiau tuo metu dauguma Vakarų valstybių sunkiai įsivaizdavo konvencinį karą tarp dviejų šalių pačioje Europoje: Rusija dar buvo neįvykdžiusi Krymo aneksijos, bet jau įsiveržė į Sakartvelo teritoriją. 2013 m. ekonominė situacija taip pat neteikė optimizmo: praūžusi finansų krizė padarė milžiniškų nuostolių, ekonomikos atsigavimas buvo lėtas, o nedarbo lygis – rekordiškai aukštas. Tuometės ekonomistų prognozės daugelio šalių atžvilgiu buvo niūrios. Vis dažniau buvo kalbama apie klimato kaitą ir katastrofiškus taršos padarinius, bet vengiama konkrečių veiksmų ir susitarimų.

Pagrindinė A. Čekuolio knygos, bent pirmos jos dalies, mintis yra ta, kad, nepaisant didelio atstumo tarp Afganistano ir Lietuvos (tiek kilometrų, tiek kultūros prasme), būtent ten Specialiųjų operacijų pajėgos (toliau – SOP) tuo metu gynė Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę. Pagrindinis A. Čekuolio knygos veikėjas – Lietuvos kariuomenės SOP, tiksliau, „Aitvarų“ vienetas, vykdęs užduotis Afganistane. Pirmoje knygos pavadinimo dalyje būtent jie ir mini – jie yra „mūsų slaptieji“.

Kai viena valstybė vykdo karines operacijas kitos valstybės teritorijoje, visada kyla abejonių dėl jos veiksmų teisėtumo. JAV ir jų sąjungininkų karas Afganistane nėra išimtis. XXI amžiaus pradžioje Afganistanas buvo globalaus terorizmo „lizdas“, iš kurio buvo rengiami ir planuojami išpuoliai ne tik Vakaruose, bet visame pasaulyje. Lemiamas lūžis įvyko 2001 m. rugsėjo 11 d., kai per teroristų atakas žuvo beveik 3 000 JAV piliečių. Atsakydamos į šį išpuolį, JAV, pasitelkusios NATO sutarties 5-ąjį straipsnį, pradėjo karą Afganistane. Nors knyga buvo rašoma praėjus dešimtmečiui nuo karo pradžios, o civilių ir karių nuostoliai tebebuvo dideli, autorius yra gana optimistiškas – jo vertinimu, karas jau laimėtas. Atsižvelgiant į 2021 m. įvykius, kai Talibanas perėmė visišką šalies kontrolę ir nuvertė provakarietišką Afganistano vyriausybę, sunku sutikti su tokiu vertinimu. Tačiau terorizmas nebesklinda iš šios šalies: JAV pasitraukė iš Afganistano Talibanui pažadėjus, kad jokia teroristinė organizacija

nebeveiks jo kontroliuojamoje teritorijoje. A. Čekuolio vertinimui greičiausiai įtaką padarė tuomet vykęs pasiruošimas perduoti valdymą Afganistano valdžiai. Knygoje autorius nesiryžo įvertinti ir išsakyti savo nuomonės dėl vienos didžiausių tuomečių dilemų – NATO karių pasitraukimo iš Afganistano. Praėjus dešimtmečiui nuo karo pradžios, aukščiausioji JAV karinė vadovybė tvirtino, kad karo laimėti neįmanoma. Perspektyva perduoti visišką kontrolę vietinei valdžiai taip pat nekėlė optimizmo. Kaip matome, praėjus dvidešimčiai karo metų, pasitvirtino blogiausios prognozės.

Skaitant knygą, persama mintis, kad dalyvavimas kitų šalių vadovaujamosiose misijose užtikrina Lietuvos saugumą. Pabrėžiama NATO sutarties 5-ojo straipsnio ir gerų santykių su valstybėmis sąjungininkėmis svarba. Siekdamas pagrįsti savo teiginį, A. Čekuolis lygina 2013 m. Lietuvos geopolitinę situaciją su tarpukariu. Tačiau šiandien galima teigti, kad vien tvirtų sąjungininkų išipareigojimų ir atgrasymo siekiant užtikrinti savo valstybės saugumą nepakanka. Po 2014 m. Krymo aneksijos Lietuva pradėjo stiprinti ginkluotąsias pajėgas: nuosekliai didinamas finansavimas, grąžintas privalomas šaukimas į kariuomenę, perkama efektyvesnė ginkluotė ir technika. 2022 m. prasidėjus Rusijos plataus masto invazijai į Ukrainą, suvokta, kad dedama nepakankamai pastangų savo šalies saugumui užtikrinti. Šiuo metu ieškoma būdų skirti 4 % BVP gynybai.

Kai buvo rašoma knyga „Mūsų slaptieji ir dramblys bute“, situacija buvo iš dalies kitokia. Kaip ir dabar, Rusija buvo pagrindinė grėsmė Lietuvos valstybei, ir po 2008 m. karo Sakartvele iliuzijų dėl jos ketinimų nebuvo. Tačiau dėl ekonominių sunkumų gynybai buvo skiriama vos 0,77 % BVP – mažiausiai per visą šalies istoriją. Esant tokiam finansavimui, kariuomenė iš esmės negalėjo vystytis ir tinkamai pasiruošti konvenciniam karui. Dėl šios priežasties Lietuvos karių dalyvavimas tarptautinėse misijose, siekiant užtikrinti sąjungininkų paramą, buvo racionaliausias sprendimas užtikrinant saugumą disponuojant turimais ištekliais.

Antrojoje knygos dalyje „Dramblys bute“ aptariamose įvairios politinės, ekonominės, visuomeninės, kultūrinės ir kitos temos, kai kurios jų ir šiandien aktualios bei svarbios. Dalis knygoje analizuo-

jamų temų susijusios su opiomis, nepatogiomis situacijomis ar problemomis. Būtent tai paskatino šios dalies pavadinimą „Dramblys bute“. Šioje dalyje A. Čekuolis pristato situacijas, konstatuoja faktus, apžvelgia teigiamus ir neigiamus reiškinius, kelia klausimus, tačiau nepateikia sprendimo būdų. Galima daryti prielaidą, kad autorius ir nekėlė sau tokios užduoties. Kaip pavadinimas pasirinktas posakis „dramblys bute“ taip pat rodo ne tik temų svarbą, bet ir itin sudėtingą aptariamų problemų sprendimą, kuris kartais išvis neįmanomas.

Antrojoje knygos dalyje taip pat galima rasti taiklių išvalgų apie ateitį. Vis dėlto kai kurie analizuoti scenarijai per daugiau nei dešimtmetį pasisuko priešinga linkme. Pavyzdžiui, branduolinio ginklo neištiko nuodingųjų dujų likimas. 2018 m. JAV pasitraukė iš branduolinio susitarimo su Iranu. 2023 m. pradžioje Rusija sustabdė „New START“ branduolinių ginklų kontrolės sutartį. Tais pačiais metais Rusija ir Baltarusija paskelbė apie branduolinio ginklo dislokavimą Baltarusijoje. Neįvyko JAV ir Kinijos suartėjimas. Priešingai, valstybių įvairių muitų įvedimas, intelektinės nuosavybės pasisavinimas, Taivano suverenumas, Kinijos santykiai su Rusija paskatino įtampą tarp JAV ir Kinijos. Neįvyko ir Rusijos evoliucija bei suartėjimas su Europos Sąjunga.

Taigi 2013 m. išleistoje knygoje „Mūsų slaptieji ir dramblys bute“ A. Čekuolis pirmiausia pasakoja apie „mūsų slaptuosius“ – Lietuvos kariuomenės SOP, o antrojoje dalyje apžvelgia įvairias opias to laikotarpio problemas – „dramblį bute.“ Dalis jų išliko aktualios ir šiandien, tačiau dažnu atveju pastebimas perdėtas autoriaus optimizmas. Vis dėlto prognostika yra nedėkinga disciplina – laikui bėgant, dalis teiginių neišvengiamai tampa klaidingi dėl nuolatinės pasaulio ir visuomenės kaitos. Besidomintys ir aktyviai ieškantys detalių apie Lietuvos karines operacijas Afganistane nusivils šia knyga – informacijos apie tai pateikiama nedaug, o pasakojimai atskleidžia labai mažai detalių. Tačiau ši knyga leidžia pažvelgti į prieš dešimtmetį vykusius įvykius ir tendencijas amžininko, Lietuvos intelektualo, akimis. Apibendrinant galima daryti išvadą, kad knyga yra lengvai skaitoma, joje gausu įdomių faktų, tačiau praktinis jos pritaikymas gana menkas.